

YIRIK BO'G'IMLARNING ENDOPROTEZLASHDAN KEYINGI REABILITATSIYASI MUOLAJALARINI YAXSHILASH

*Saidov Artur Raxmonqulovich
Valiev Odil Erkinovich
Nazarov Botir Saidmurod o'g'li*

Annotatsiya: Ushbu maqolada, yirik bo'ginlar, ulardagi endoprotezlash amaliyotlari va shu jarayondan keyin kuzatiluvchi rehabilitatsiya muolajalarini yaxshilanishi to'g'risida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Travmatologiya, bo'g'im, yirik bo'gimlar, endoprotez, bipolyar endoprotezlash, rehabilitatsiya, muolajalar, paylar, bo'g'im xaltasi.

Резюме: В данной статье речь идет об улучшении состояния крупных суставов, их эндопротезировании и реабилитационных процедурах, наблюдаемых после данной процедуры.

Ключевые слова: Травматология, сустав, крупные суставы, эндопротезирование, биполярный эндопротез, реабилитация, процедуры, связки, суставная сумка.

Annotation: This article discusses the improvement of large joints, their endoprosthetic procedures and the rehabilitation procedures observed after this procedure.

Key words: Traumatology, joint, large joints, endoprosthesis, bipolar endoprosthesis, rehabilitation, procedures, tendons, joint bag.

Maqola boshida, bo'gimlarni bizning a'zolarimizda tutgan o'rni haqida ma'lumot bersak. Bo'g'im — suyaklar (ba'zan paylar) ning harakatchan birikishi, bunda birikkan yuza oralig'ida bo'shliq (yoriq) bo'ladi. Bo'g'im hosil bo'lishida ishtirok etadigan suyaklarning (birida bo'g'im boshchasi, ikkinchisida esa bo'g'im chuqurchasi bo'ladi) sinovial suyuqlik bilan to'la. Bo'g'im bo'shligi va bo'g'im xaltasi farq qiladi. Suyaklarning bir-biriga birikkan uchlari bir xilda bo'lmaydi. Ko'pincha oyoqqo'lining naysimon suyaklari bo'g'im sohasida yo'g'onlashib, boshcha, suyakning qaramaqarshi yuzasida esa botiqchalar va maydonchalar hosil qiladi. Suyaklarning bo'g'im yuzalari bo'g'im paylari bilan qoplangan bo'lib, ular harakat vaqtida sodir bo'ladigan zarblarni kamaytiradi, bo'g'imning erkin va elastik harakat qilishiga imkon beradi. Bo'g'im hosil qilishda ishtirok etadigan suyaklarning uchlari biriktiruvchi to'qimadan tuzilgan bo'lib, bo'g'im xaltasi bilan, ichki tomondan esa sinovial parda bilan o'ralgan. Bu parda paylar yuzasini namlab turuvchi va ular harakatini yengillashtiruvchi suyuqlik ishlab chiqaradi, aks holda harakat chog'ida bo'g'im hosil qilgan suyaklarning yuzalari o'zaro ishqalanib og'riq paydo qiladi va harakat cheklanadi. Ko'pchilik bo'g'im xaltasi

boylamlar bilan mustahkam o'ralgan. Bo'g'im yuzalarining shakliga qarab sharsimon (ko'p o'qli), g'altaksimon (bir o'qli), tuxumsimon (ikki o'qli) va boshqa bo'g'implar bo'ladi. Sharsimon boshchali suyak bo'g'imi (masalan, yelka suyagi bo'g'imi) eng serharakat hisoblanadi, tuxumsimon boshchali suyak bo'g'imi (boldiroyoq panjasi bo'g'imi)da bukilish-yozilishdan boshqa harakatlar chegaralangan; ba'zi suyak bo'g'implari (bilaktirsak bo'g'imida bilak suyagi) aylanma harakat qilishi mumkin. Qator bo'g'implarning yordamchi tuzilmalari bo'lib, ularni bo'g'im paylari (tizza bo'g'imi, jag' bo'g'imi), disklar, menisklar bir-biriga moslashtirib turadi. Ba'zi suyaklar o'zaro bo'g'im yordamisiz, biriktiruvchi to'qimalar, boylamlar va paylar yordamida birikkan bo'ladi (kalla suyagi orasidagi choklar, chanoqboylamlari, umurtqalar orasidagi pay diskleri va boshqalar).

Keyingi ko'riladigan masala, protezlash jarayoni qanday ekanligi haqida tushuncha hosil qilish. Artroplastika (bo'g'implarni protez qilish) – bu qo'shma tarkibiy qismlarni sog'lom bo'g'imning anatomik shakliga ega bo'lgan va butun harakatlanish doirasini bajarishga imkon beradigan implantlar bilan almashtirish operatsiyasi. Bunday operatsiyalardan so'ng bemor bo'g'implardagi og'riqni unutadi va faol hayotga qaytadi. Markaz katta (tizza, son, yelka, tirsak) va mayda (barmoq bo'g'implari) bo'g'implarining endoprotezasini bajaradi. Zamonaviy qo'shma endoprotezlar ishlab chiqarilgan materiallar inson tanasida yuqori quvvatga va yaxshi yashash darajasiga ega. Shuning uchun ularning ishlash muddati o'rtacha 15-20 yilni tashkil qiladi va ko'p hollarda bemorlar ularni 30 yilgacha ishlatadilar. Endoprotez eskirgach, yangisi bilan almashtiriladi.

Metall endoprotezlar turli xil zanglamaydigan po'latdan yasalgan qotishmalardan tayyorlanadi. Ular akril qatroni va kobalt va xrom qotishmalari bo'lgan maxsus tsement yordamida suyakka mahkamlanadi. Endoprotezlarning toymasin qismlarini ishlab chiqarish uchun, masalan, femur boshi, titanium qotishmalari ishlatiladi. Va toymasin yuzalarni ishlab chiqarish uchun og'ir polietilen va alumina keramika ishlatiladi.

Protezlar ishlab chiqarish uchun keramika, metallar va ayniqsa bardoshli plastiklardan foydalaniladi. Ushbu materiallar protez tarkibiy qismlari o'rtasida yaxshi moslashishga erishish uchun yaxshi qarshilikka ega bo'lishi va oson ishlov berilishi kerak. Protezlarni ishlab chiqarish murakkab texnologik jarayondir. Har bir protez ko'p bosqichli nazoratdan o'tadi va sertifikatlanadi.

Endoprostetik jarrohlik to'liq yoki to'liqsiz (qisman) bo'lishi mumkin. Qisman endoprostetik vositalar bilan faqat bo'g'imning eskirgan qismlari almashtiriladi, masalan, suyak boshi yoki glenoid bo'shliq. Shuning uchun bunday operatsiyani bir qutbli artroplastika deb ham atashadi. Bir qutbli protezlashdan farqli o'laroq, umumiy protez bilan butun bo'g'im endoprotez bilan almashtiriladi.

Operatsiyadan oldin bemor to'liq tekshiruvdan o'tadi, uning davomida jarrohlik aralashuviga ko'rsatmalar va kontrendikatsiyalar aniqlanadi, shuningdek zarur

protezni sinchkovlik bilan tanlab olinadi. Ko'pincha, artroplastika operatsiyalari jiddiy asoratlarsiz amalga oshiriladi va deyarli barcha holatlarda bemorning harakatlanish faoliyatini tiklashga imkon beradi, shuningdek uni ko'p yillik og'riqlardan xalos qiladi.

1-rasm. Son artroplastikasi – bu sizning hayotingizga qaytishga imkon beradigan, harakatlanadigan og'riqsiz qo'shimchani tiklashga qaratilgan jarrohlik operatsiyasi.

Zamonaviy son qo'shma endoprotezlar(2-rasm) murakkab texnik mahsulotlardir. Oddiy son qo'shilishi singari, sun'iy son qo'shilishi dumaloq bosh va konkav bo'shliqdan iborat bo'lib, unda bosh aylanib, normal harakatlanish imkoniyatini beradi. Odatda, protez o'zak, bosh, stakan va qo'shimchadan iborat.

2-rasm. Zamonaviy son qo'shma endoprotezi.

Operatsiya davomida barcha vayron bo'lgan qismlar olinib, o'rniga zamonaviy yuqorida ta'kidlangan protezlar joylanadi. Barcha operatsiyalardan so'ng bemorda kuzatilishi mumkin bo'lgan ba'zi og'riqlar yoki harakatchanglikni oshirish uchun unda reabilitatsiya jarayoni amalga oshiriladi. Bu davrda antibiotiklar, og'riq qoldiruvchi vositalar, simptomatik davolash davom ettiriladi. Amaldagi a'zoni to'g'ri holatda ushlab turish uchun oyoq orasiga rolik qo'yiladi. Operatsiyadan keyingi birinchi kuni yotoqda faollashtirishga ruxsat beriladi. Ikkinchi kundan boshlab bemor yotoqda o'tirishi, oyoq-qo'l mushaklari uchun statik mashqlarni boshlashi va nafas olish

mashqlarini bajarishi mumkin. Qo'llaniladigan oyoq-qo'lda dozalangan yuk bilan yurish va qo'shimcha tayanch (tayoqchalar, o'yin paneli) 3 kun ichida mumkin. Tikmalar 10-12 kun davomida olib tashlanadi.

Chiqarish operatsiyadan 10-12 kun o'tgach amalga oshiriladi. Jarrohlik operatsiyasining tavsiyalariga qat'iy rioya qilgan holda reabilitatsiya tadbirlarini davom ettirish kerak. Agar kerak bo'lsa, reabilitologlarning rahbarligi ostida sog'ayish uchun kasalxonaga yotqizish mumkin. Operatsiya qilingan oyoq-qo'lda jismoniy faoliyatni cheklashlar operatsiyadan 6-8 hafta o'tgach kuzatilishi kerak, shu vaqt ichida qo'shimcha yordamdan foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash lozimki, bo'g'im harakati odamning tik yurishi, bukilishi, ishlashi va boshqa holatlarini ta'minlaydi. Bo'g'im sovuqqa, kasalliklarga, shikastlarga, moddalar almashinuvi buzilishiga o'ta ta'sirchan bo'ladi, shu bois uni bu illatlardan himoya qilish lozim. Muntazam ravishda badan tarbiya bilan shug'ullanish bo'g'imni mustahkamlaydi va ularni tashqi muhit ta'sirotlariga chidamini oshiradi. Bo'g'im kasalliklaridan uning shikastlanishi (suyak chiqishi), artroz (tug'ma yoki moddalar almashinuvining izdan chiqishi tufayli), bo'g'im yallig'lanishi (artrit) ko'proq uchraydi. Shuningdek, bo'g'imlarning qimirlamay qolishi (ankiloz), harakatining vaqtincha yoki butunlay cheklanishi (kontraktura) kuzatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Травматология и ортопедия. Учебник для студентов мед. ВУЗов /Под ред. Х.А.Мусалатова, Г.С.Юмашева. – М.:Медицина, 1995.
2. Скляренко Е.Т. Травматология и ортопедия. К.: «Здоровья» 2005.
3. С.И.Киричек. Травматология и ортопедия. Минск.2002.
4. Зацепин С.Т. Костная патология взрослых. М.: Медицина, 2001.
5. Травматология и ортопедия. Руководство. /Под ред. Ю.Г.Шапошникова. М.: Медицина, 1997. Т.І-ІІ-ІІІ.
6. Bo'g'im. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Bo%CA%BBg%CA%BBim>
7. Travmatologiya yo'nalishida yangi endoprotezlash amaliyoti qo'llanilmoqda. <http://m.xabar.uz/uz/jamiyat/endoprotezlash-amaliyoti>